

KANSAINVÄLISTYVÄN SUOMEN SUKUPUOLITETTU JA RODULLISTETTU HISTORIA

Hannele Harjunen

Maija Urponen 2010: *Yli kaikkien rajojen?*
SKS, Helsinki, 328s.

Teos *Yli kaikkien rajojen?* pohjautuu Maija Urposen vuonna 2010 Helsingin yliopiston sukupuolentutkimuksen oppiaineessa tarkastettuun väitöskirjaan ”Ylirajaisia suhteita – Helsingin olympialaiset, Armi Kuusela ja ylikansallinen historia”.

Vuosi 1952 oli suomalaisen kansainvälistymisen merkkivuosi: Helsingissä järjestettiin olympialaiset ja Armi Kuusela valittiin Miss Universumiksi Kaliforniassa. Maassa oltiin ylpeitä ja onnellisia Suomen ja suomalaisten menestyksestä kansainvälisellä näyttämöllä, joista olympialaisten järjestelyvastuun ja kauneuskilpailuvoiton ajateltiin kertovan. Molemmat tapahtumat muistetaan edelleen ja niistä on tullut osa kollektiivista suomalaista kertomusta.

Tästä asetelmasta Urponen lähtee kekseliäästi ja taitavasti rakentamaan hypoteesia siitä, kuinka olympialaiset ja Armi Kuuselan tarina, johon kuuluu oleellisesti hänen Miss Universum -kilpailun jälkeinen maailmanmatkailunsa ja kansainvälinen avioliittonsa filippiiniläisen Virgilio Hilarion kanssa, rakensivat kollektiivista kertomusta suomalaisuudesta myös toisella tavoin. Ne nostivat keskusteluun sukupuolen, seksuaalisuuden, rodun, etnisyyden ja kansallisuuden väliset suhteet, niiden merkitykset ja rajankäynnit suomalaisessa kontekstissa. Kirjassa Urponen lähtee tutkimaan suomalaisuuden ja kansainvälisyyden suhdetta ja sitä, miten suomalainen identiteetti olympialaisten ja Armi Kuuselan tarinan myötä muokkautui suhteessa muuhun maailmaan ja kansallisuuksiin.

Teos *Yli kaikkien rajojen?* jakautuu johdantoon ja kahteen laajempaan käsittelyosiin. Johdantoluvussa *Ylikansallista historiaa* esitellään sukupuolta, kansallisuutta ja risteäviä eroja käsittelevän keskustelun teoreettista taustaa ja kuvataan aineistona käytetyt lehtikirjoitukset, kampanjamateriaalit, mainokset ja elokuvat. Kirjan ensimmäinen osa *Vieras mies tuli taloon* keskittyy käsittelemään olympialaisten ympärillä käytyä keskustelua ja toinen osa, *Naisemme maailmalla*, tarkastelee Armi Kuuselan tarinaa. Nämä laajat kokonaisuudet ja niiden analyttinen anti toimivat erinomaisesti toisiaan täydentäen. Kirjassa auki keriytyvä kertomus suomalaisuudesta ja siitä, miten sitä on tämän nimenomaisen historiallisen materiaalin avulla tuotettu, yhdistyy ehjästi feministiseen kriittiseen keskusteluun kansallisuudesta, sukupuolesta, seksuaalisuudesta ja rodusta.

POHJOISEN NAISET JA ETELÄN MIEHET

Suomessa oltiin ennen olympialaisia ja niiden aikana huolissaan siitä, millaisen kuvan kansainväliset vieraat Suomesta saavat. Kansalaisia kouluttiin vieraanvaraisuuteen, kohteliaisuuteen ja kaikkien vieraiden tasaveroiseen kohteluun. Samalla kansojen väliselle kanssakäymiselle kuitenkin pyrittiin asettamaan rajat, ja etenkin naisia kehoitettiin pitämään tietty etäisyys suhteessa ulkomaalaisiin miesvieraisiin. Erityisesti nostettiin esiin ”etelän miehet”, jotka kuvattiin seksuaalisesti ja rodullisesti toisina ja siten erityisen varoen lähestyttävinä. Näiden rajojen avulla paitsi kontrolloitiin naisten seksuaalisuutta, myös

ylläpidettiin ja uusinnettiin sekä sukupuoli-järjestystä, näkemyksiä kansallisvaltioiden ja kansallisuuksien eroista että rotuopeista kumpuavia käsityksiä rodullisista eroavaisuuksista, ”meistä” ja ”muista”, valkoisista eurooppalaisista ja ei-valkoisista. Nationalistisessa kontekstissa naisten seksuaalisuuden yhteiskunnallinen kontrolli yhdistyy kansakunnan rajojen ja sen puhtauden vartiointiin. Kun ihanteena pidettiin ”aitoa suomalaisuutta”, ylijalaiset suhteet nähtiin sen vastaisena ja niihin ryhtyminen jopa epäisänmaallisena toimintana. Paljon puhuvaa on, että varoiteltaessa ylijalaisista suhteista otettiin esiin myös suomalaisnaisten sodanaikaiset suhteet erityisesti saksalaisiin sotilaisiin. Näin käsitys ylijalaisista suhteista sai erityisen epäisänmaallisen sävyn.

Kertomuksessa suomalaisesta kansainvälistymisestä on Urposen mukaan näkyvisä jonkinlainen jatkuva ristiveto maailmaan avautumisen ja siitä vetäytymisen välillä.

Urponen toteaa, että suomalaisnaisten kansainvälisiin miessuhteisiin kohdistuneesta arvostelusta huolimatta se suomalaisuuden kertomus, joka kiinnittyy näihin tapahtumiin, muodostui lopulta osaksi suomalaista kansallista identiteettiprojektia. Samalla kun vedetään rajoja ”aidolle suomalaisuudelle”, ne tulevat muokatuiksi ja uudelleenneuvotelluiksi.

TAPAUKSEEN ARMI KUUSELA JA SUOMALAISTEN VALKAISU

Urponen osoittaa kirjassaan, miten kansallista yhtenäisyyttä rakennettiin olympialaisia ja Armi Kuusela käsittelevässä julkisuudessa erojen päälle tai niiden kautta. Kuusela edusti paitsi modernia ja kansainvälistä Suomea, myös rodullista valkoisuutta. Armi Kuusela kansainvälisine avioliittoineen ja kosmopoliittisine elämäntapoineen liitti Suomen osaksi länttä ja Eurooppaa. Se todisti, että

suomalaiset ovat tasaveroisia eurooppalaisten kansojen joukossa. Aikojen saatossa esitetyt epäilyt suomalaisten ei-valkoisesta alkupe-
räästä ja sen implisiittisesti vihjaamasta sivistymättömyydestä ja takapajuisuudesta voitiin jättää taakse. Urponen kutsuu tätä prosessia suomalaisten ”valkaistumiseksi”. Samalla kun suomalaiset ”valkaistiin”, vahvistettiin toista hierarkkista ryhmittelyä eli erottelua valkoisten eurooppalaisten ja muiden välillä.

Suomalaisten valkaisu-prosessi tuo Urposen mukaan esiin myös rodullisten luokituksen biologisen perusteettomuuden ja osoittaa niiden kiinteät sidokset aikaan, paikkaan ja kulloinkin vallitseviin valtasuhteisiin. Se osoittaa, että suomalaisilla on oma osuutensa rasismien ja rodullisen epätasa-arvoisuuden uusintamisessa. Myös suomalaiset ovat olleet hyötyjinä, eivät vain uhreina, rasistisissa luokitteluisissa.

Urponen toteaa jo kirjan esipuheessa, että 1950-luvun ja 2000-luvun keskusteluista suomalaisuudesta, kansainvälisyydestä, rodusta ja maahanmuutosta voidaan löytää yhtäläisyyksiä, mutta rajaa tarkastelunsa historiallisiin ylijalaisiin suhteisiin. Olisi erittäin kiinnostavaa lukea Urposen analyysiä myös nykykeskustelusta, johon hänellä olisi epäilemättä paljon annettavaa. *Yli kaikkien rajojen?* on hyvin kirjoitettu, rakenteeltaan moitteeton teos. Analyysi on kiehtovaa ja kirjoitustyyli mukaansa tempaava. Historiallisesta otteestaan huolimatta tai ehkä juuri siksi, kirja onnistuu myös kertomaan jotain oleellista suomalaisista ja Suomesta nyt. Mitä muuta lukija voisi tietokirjalta toivoa?

YTT Hannele Harjunen on tutkijatohtori Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella Jyväskylän yliopistossa.

hannele.harjunen@yfi.jyu.fi